

FAĞFUR DERGİSİ

Prof. Dr. Nâzım H. POLAT*

ÖZET: Fağfur, 22 Ağustos - 3 Teşrin-i sâni (Kasım) 1334 (1918) tarihleri arasında, Yahya Saim Ozanoğlu'nun gayretleriyle 5 sayı yayımlanabilmiş "edebî, felsefî içtimaî mecmua"dır. Dergi adı, Yahya Kemâl'in bir mısraından esinlenerek koyulmuştur. Farklı mizaç, edebî zevk ve anlayış sahibi yazar kadrosu oluşturmak ve bununla her sosyal tabakadan, her seviyedeki okuyucuya seslenmek isteyen Fağfur, devrin en önemli edebî olaylarından hece-aruz tartışmalarında taraf olmamış, vezin konusuna sıradan bir şekil meselesi olarak bakmıştır. Yayın ilkelerinde açıkladığı gibi, şiiriyeti vezinde değil, dili sanatkârane kullanmakta aramıştır. Yayımlanan metinler dikkate alınınca, derginin şiir ve tenkit ağırlıklı olduğu ve az bir oranda görsel malzemeye yer verdiği anlaşılmaktadır. Fağfur, I. Dünya Savaşı ile Mütareke Devri'nin başlarında, umutsuz ve millî acılar içinde kıvranan Türk aydınının duygu ve düşünce dünyasındaki sesleri duyurmaya çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fağfur, süreli yayın, I. Dünya Savaşı, Mütareke Devri, vezin tartışmaları

The Magazine "Fağfur"

SUMMARY: Fağfur, published in 5 numbers between 22 August - 3 Teşrin-i sâni (November) 1334 (1918) by Yahya Saim Ozanoğlu's efforts, is a literary, philosophical, social periodical. Review name has been given with an inspiration from a verse of Yahya Kemal. Fağfur, which wants to address to readers from all social category and all levels by constituting a writer staff of different temperament, literary pleasure and understanding owner, has not been a side on syllable (aruz) debate which is from the most important literary events of the region, and has regarded to subject of meter (vezin) as an ordinary shape (şekil) matter.

* Niğde Üni. Fen-Ed. Fak. nazimhikmetpolat@yahoo.com

As declared in publication principles, it has seen poetical not in meter, but in using language as artistic. When taking published texts into consideration, it is seen that the review is largely about poetry and criticizing and includes few visual materials. Fağfur has tried to proclaim sounds in the feeling and thinking world of Turkish intellectual who suffered hopelessly and in national pains at the 1st World War and the beginning of the Armistice Era.

Key Words: Fağfur, Periodical, 1st World War, Armistice Era, meter debates

Bu yazımızda, I. Dünya Savaşı'nın sonlarıyla Mütareke Devri'nin başlarında, Yahya Saim Ozanoğlu'nun¹ gayretleriyle² yayımlanan Fağfur dergisi üzerinde duracağız.

Derginin İsmi

Her yayın organının isimlendirilmesi, tıpkı bir insanın ad, soyad, lakap veya unvan almasına benzer. Her yayın organı, onu çıkaranların çocuğu gibidir. Onun isimlendirilmesi, yüklenmek istenen misyon, verilmek istenen muhteva ile ilgilidir. “Hokkabaz” ismi nasıl bir araştırma-inceleme dergisini temsil edemezse, ciddî bir isim de bir mizah dergisini çağrıştıramaz. Sanat dergileri daha çok, bir mazmun veya okuyucunun hafızasında güzel telmihleri bulunan bir kelime veya kelime grubunu kendilerine isim seçerek, gayretlerini, heyecanlarını ifade etmek isterler.

“Fağfûr” kelimesi de çağrışımları hayli zengin söz servetimizden. Örnekleriyle Türkçe Sözlük, Farsça asıllı “fağfûr”u, “1. eskiden Çin imparatorlarına verilen unvan; 2. iyi porselenden yapılmış Çin işi kâse, tabak vb. eşya” (Kurul, 1995: 886) tanımlamasıyla veriyor. Farsçadaki söylenişi “feğfûr” olan kelimenin aslı, “putun oğlu” anlamında “fûr-i feğ” imiş. İlk defa bu unvanı alan hükümdar Eşk'e de “feğfûr” derlermiş (Şükün, 1984: 1446).

Şiirimizde, hem çağrışımı hem de uğultulu ses zenginliği dolayısıyla pek çok berceste mısraın, taç beytin anahtar kelimesi olmuş fağfur... Bunlar içinde en unutulmazı, hemen hatırlananı, Ali tarafından (Onay, 1992: 161)

¹ Fağfur'daki imza sahiplerinin çoğu, soyadı kanunuyla (1934) bir soyadı almışlardır. Üzerinde çalışılan metinlerde bulunmadığı takdirde bu gibi ifadelerin ayraç () içinde gösterilmesi yaygın bir yöntemdir. Fakat yazımızda söz konusu işareti çok sık kullanmak zorunda kalışımızdan ötürü, soyadlar () içine alınmamıştır.

² Dergide yazarlık dışında bir sıfatı kaydedilmemekle birlikte, yeri geldikçe ifade edileceği üzere, dergi isminden, yayın esaslarını belirlemeye kadar her alanda, Fağfur'un yönlendiricisi Yahya Saim'dir.

Neşve ümmîd ettiğin sâgar da senden gamlıdır
Bir dokun bin âh işit kâse-i fağfûrdan

biçiminde, çağları aşan bir Türkçe zevkiyle söylenmiştir. Yahya Kemâl de

Nerdüban bûşîş-i nermîn-i dâmânıyla mest
İndi bin işveyle bir kâşâne-i fağfûrdan

(Sevgili binbir işveyle, fağfûrdan yapılma bir saraydan inerken; merdivenler, eteklerinin yumuşak öpüşleriyle mest...),

derken, bu ses zenginliğinden, fağfûrdan yapılma sarayın renk cümbüşü çağrışımlarından istifade ederek, böylesi bir sarayda yaşayan sevgilinin güzellikteki emsalsizliğini hayal ettirmek istemişti.

I. Dünya Savaşı'nın sonlarında, yani en sıkıntılı günlerinde yayın hayatına atılan Fağfûr'a ad koyanlar, bu beyitteki anlamdan da ilham almıştır. Nitekim, derginin çıkış gayesini anlatan Yahya Saim Ozanoğlu'nun "*Fağfur'a Dair*" (sayı: 1, s. 1) başlıklı yazısında iki edebiyat dostu konuşururken isimlendirmedeki ilham kaynakları şöyle veriliyor:

"-Fağfur... hoş, âhenkdâr bir isim, fakat biraz züppe değil mi?

-Öyle mi buluyorsunuz efendim?

-Evet, vâkiâ

Bir dokun bin âh işit kâse-i fağfûrdan

mısraını düşündüren, bizi biraz Şark'a, biraz maziye irca eden bir isim.

-Fakat herhalde Şarklı bir isim; öyle değil mi?

-Evet Şarklı; hem düşündükçe insanı cazibesine alan bir isim; evet evet, şimdi daha iyi anlıyorum, herhalde güzel bir isim.

İndi bin işveyle bir kâşâne-i fağfûrdan

-Yani Fağfur mecmuası mı?

-Hayır, hayır, Yahya Kemâl'in mısraı...

Yani Yahya Kemâl Beyin mısraı mı?

(Gülümseyerek) -Evet Yahya Kemâl Beyin mısraı... mükemeldir."
(sayı:1, s.1)

Her türlü kullanımıyla "fağfûr" ismi, Şark'ı, Şark'ın renkli, sanatkârane, rüya ve hayâl dolu havasını hatırlatıyor. Ondan memleketin sanatına, şiirine akseden "âh"lar duyulacak, duyurulacaktır. İsmi açıklayan yazıdan da anlaşılacağı üzere, derginin isim babası Yahya Saim'dir.

Fağfur'un Ömrü

Bu niyetle çıkarılan Fağfûr, 22 Ağustos -3 Teşrin-i sâni (Kasım) 1334 (1918) tarihleri arasında ancak beş sayı yayımlanabilmiştir. Yayın aralığı, ilk sayıda okuyucular arasında yapılan bir eğilim araştırması (“müsabaka”) ile 15 günlük diye kararlaştırılmış fakat 5. sayı 19 günlük bir gecikmeyle çıkarılabildiği görülmüştür.

Son sayının gecikmesiyle ilgili olarak yapılan “bazı esbaptan dolayı” (“İtizar”, sayı: 5, s. ön kapak b yüzü), açıklaması net değildir. Ama muhakkak ki bu gecikme ve derginin kapanışı, doğrudan doğruya Mütareke kâbusunun sonucudur. Mondros Mütarekesi'nin 30 Ekim 1918'den itibaren yürürlüğe girmesiyle, işgalin getirdiği ezici, yok edici ortam, Fağfur gibi millî duygulardan uzaklaşmayan bir derginin yaşama zeminini ortadan kaldırmıştır. Mütareke'den kısa bir müddet önce, Ahmet Hidayet Reel, “Son Neşriyat Hakkında” (sayı: 3, s.1-2) başlıklı yazısında, bu olumsuz havayı şöyle dile getiriyor:

“Yaşadığımız devrin âdi ve bayağı hisleri ruhlarımız üzerinde o kadar derin tesirler yapıyor ki, en kavi iradeli, en mukavim şahsiyetlerimiz bile bunların yıkıcı ve ezici tahriplerinden âzâde kalamadı. Manevi ihtiyaçlarımızın tatmin edilememesinden mütevellit dağınık düşünceler o kadar dimağımızı sarıyor ki, nezih ve rakik bir hayalin, yüksek ve ibdâî (yaratıcı) bir hissin artık orada yaşaması mümkün olmuyor...”

Zaman ve muhitin bu münasebetsizliği son neslin, mütebâriz (öne çıkan) ve mümtaz eserler çıkaramamasının başlıca esbâbından (sebeplerinden) biridir.”

Yahya Saim Ozanoğlu ise “Kılıç Alayı” (sayı:2, s.1-2) adlı yazısında aynı şartları daha duygusal biçimde dile getiriyor; fakat “felaket ve fedakârlık seneleri”nin geçeceğine dair ümidini muhafaza ederek.

“Düşündüm ki bu fırtına durmuyor, dinmiyor; hâlâ bütün beşeriyetin olduğu gibi bu aziz milletin de en aziz ve en taze evlatlarını ateş ve kan tufanları arasında ihtiyarlatıyor.

Düşündüm ki şu üstünde doğduğumuz, büyüdüğümüz, üstünde bir zamanlar babalarımızın yaşadığı fakat şimdi topraklarında perişan kaldığı aziz memleketimiz de bir vatandır. Ve yalnız bu vatan kelimesidir ki bizde en aziz hatıraları canlandırır.

Vatanperverlikle bizim insaniyete karşı olan vazifelerimiz tezat halinde değildir. Bil-akis onun en elzem (çok gerekli) şartlarından biridir

Düşündüm ki (...) arzularımızı beyhude yere dağıtmaktan, iktidarlarımızı beyhude yere israf etmektense onları tabiatın bizi şu üzerine attığı topraklarda teksîf etmek, en hayırlısıdır. Vatan, bütün

maddiyeti ve maneviyeti ile cedlerimizin bize emanet ettikleri mukaddes bir mirasımızdır ki biz de evlatlarımıza devrederiz.

Düşündüm ki bu, yalnız şu üzerine bastığımız toprak da değildir. Bu, bizim millî ruhumuz, müşterek ümitlerimiz, müşterek kederlerimiz, müşterek menfaatlerimiz, müşterek zaferlerimiz ve hezimetlerimiz, edebiyatımız ve her türlü sanatlarımızdır. Hulâsa Türklük, İslâmlık, Osmanlılık, tabirlerinin birleştiği bir nokta olan 'vatan' kelimesinin uyandırdığı heyecan, bütün samimi fikirlerimiz, bütün samimi hislerimizdir.

Düşündüm ki yakın bir istikbalde, bütün milletlerle beraber biz de bu aziz vatanın sulh u salah içinde yaşaması için hudutlarda kanlarımızı akıtıyor; gözyaşlarımızı, tahassürlerimizi senelerden beri bizi zayıf göğsüne bastırmak için titreyen ihtiyar annelerimizin, dul hemşirelerimizin aziz hatıralarına rüzgârlarla, kuşlarla kervanlarla îsal ediyoruz.

(...)

Düşündüm ki memleket, vatan, millet, din, insaniyet gibi en insanî en aziz hislerle, en asîl aşklarla titreyenler, fedakârlıklara katlananlar yanında yetimlerin âhıyla beslenen; gözyaşlarıyla şişen, semiren; kasalarının altın anahtarlarını ellerinde, fakat mülevves (kirli) ellerinde şakırdatan -sayılarını kendilerinden başka bir de Allah'ın bildiği-mürtekipile (rüşvetçiler), muhtekirler (vurguncular, istifçiler) var.” (sayı:2, s.1-2)

Fağfur'un kapanış sebebiyle birlikte, yayımlandığı sosyal ve siyasî şartları da açıklayan bu alıntılardaki karamsar havaya rağmen, dergiyi yaşatma azminin bir belirtisi olarak son sayının ön kapak iç sayfasında, 6. sayıda yayımlanması düşünülen bazı metinler duyurulmuştur: “Yahya Kemâl Beyin bir şiiri, Mihri Hanımın sergisi, Resûl-zade Mehmet Emin Bey ve Kafkas Edebiyatı.” Ne yazık ki şartlar, Fağfur'dan işitilecek bu sesleri kısmıştır.

Şekil Özellikleri

23 x 31 cm. ebadında, kapaklar haricinde bir forma (16 s.) hacminde çıkan derginin diğer şekil özellikleri ise şöyle. Kapakta dergi ismi ve “edebî, felsefî, içtimaî mecmua” şeklinde başlıkaltı yazısı ve onun altında “müdürü: Selami İzzet (Sedes)” yazısı, başlığın solunda sene, cilt, sayı tarih, idare ve dağıtım yeri, fiyatı yer alıyor. Kapağın ortasına o sayıdaki metinler ve sahipleri, en altta ise dergi adını çağrıştıran bir motif (bk. Ft. 1), matbaa adı ve yıl (1334) bulunuyor. İlan ve reklamların tamamı, sayfa

numarası verilmeyen ön kapak arka yüzü ve arka kapak sayfalarında bulunmaktadır.

Ft. 1: İlk sayının kapağı

Şiirler, 7-10. sayfalar arasında, Münif Fehim'in bir deseniyle birlikte verilmiştir (bk. Ft. 3). İlk 4 sayının bu deseni, Münif Fehim'in yayımlanan ilk çizgilerindedir (KTB İnt. Sitesi). Üzerinde herhangi bir imza görülmemekle birlikte, beşinci sayının şiir sütunu için konan desenin de çizgi karakterinden ona ait olduğu çıkarılabilir.

Fağfur'un idare yeri, İstanbul'da Babıali Caddesinde Kitaphane-i Sudi üzerindeki bir daire gösteriliyor. Basıldığı yer ise üç ayrı matbaadır: Matbaa-i Orhaniye (1. sayı), Kadınlar Dünyası Matbaası (2-4. sayılar) ve Matbaa-i Kader (5. sayı) .

Selami İzzet'in müdürlüğü, son sayıya kadar devam ediyor. Derginin imtiyaz sahibi Suphi Kadri, son sayıda müdürlüğü de üzerine almış görünüyor.

Yayın İlkeleri

Kâğıt üzerinde kimin ismi bulunursa bulunsun, dergi, Yahya Saim'in gayretleriyle çıkarılmış, yayın rotası baştan sona Yahya Saim tarafından

çizilmiştir. Onun yukarıda sözünü ettiğimiz “Fağfur’a Dair” yazısından, derginin amacı ve yayın ilkelerini çıkarabiliyoruz. Buna göre:

1. Fağfur, o yıllarda Türk Ocağının yayın organı Yeni Mecmua kadar “ağırbaşlı ve oturaklı” olmayacaktır. Fakat Celâl Nuri (İleri)’nin çıkardığı Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası gibi daima “tek ayak üzerinde seker” bir mecmua da olamaz. (Yeni Mecmua’nın, sosyoloji konularına ağırlık veren ilmî bir dergi hüviyetinde olduğu ve bu çizginin ancak elit bir kesime hitap edeceği düşünülüyor. Fakat Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası’nın “tek ayak üzerinde” diye gösterilmesi, kapalı bir ifade. Muhtemelen, bu derginin yalnızca Celâl Nuri’den ibaret olduğu öne sürülüyor.)

2. Fağfur’un her yaştan, her seviyeden, her mizaçtan, her siyâsî ve sosyal kanattan okuyucusu olmalıdır.

3. Fağfur’un yazı kadrosu da okuyucu kadrosu gibi birbirinden epeyce farklı ve çeşitli olmalıdır. Namık Kemal-Muallim Naci Mektebine, Hamit veya Fikret Mektebine, Fecr-i Âtî veya Türk Yurdu’na (Millî Edebiyat Hareketine), Yeni Mecmua veya Türk Kadını mecmualarına mensup kimseler bu kadro içinde bulunabilirler, fakat Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası ve Âtî gazetesi mensupları asla... (Her iki yayın organı da Celâl Nuri İleri tarafından çıkarılmıştır.)

4. Çerçeveyi bu kadar geniş tutmanın sebebi, memleketimizde edebiyat hayatının son derece fukara olmasıdır. Söz konusu fukaralığı gidermek, Fağfur’u zengin bir kadro ile çıkarabilmek, bütün edebî zevkleri yansıtabilmek için Ahmet Haşim, Refik Halit, Mehmet Emin, Orhan Seyfi, Falih Rıfki, Yahya Kemal, Nüzhet Sabit, Selahattin Enis, Tahsin Nahit, Ali Ekrem, Halide Edip, Halit Fahri, Faruk Nafiz gibi ediplerle görüşülerek teşvik edici vaadleri alınmıştır. Ziya Gökalp, Rıza Tevfik, Cenap Şahabettin ve Mehmet Akif gibi farklı istikametleri temsil edici kimselerin de yardımıyla hasis davranmayacakları umulmaktadır.

(Fağfur’un yazı kadrosundaki isimlerin çoğu, Yahya Saim’in yakın arkadaş çevresindedir. Halit Fahri’nin anlattıklarına göre, bunlardan Ali Naci Karacan, Hakkı Tahsin, Halit Fahri Ozansoy, Selahattin Enis Atabeyoğlu, Tahsin Nahit, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yakup Salih, Yahya Saim Ozanoğlu gibi bir kısmı; ta 1912-13 yıllarından beri sık sık bir araya gelen sanat arkadaşı idiler) (Ozansoy, 1967:16; 1970:83-86).

5. Derginin mesleği (yayın politikası) de şöyle özetlenebilir: “Akl-ı selim için her türlü fikir, fikir sahasında kaldıkça münakaşa edilebileceği gibi, zevk-i selim için de her nevi sanat eseri, sanat sahasında kaldıkça güzeldir.” Makalelerdeki fikirlerin doğru veya yanlışlığı, imza sahiplerine

aittir. Sanat eserlerinin de yalnız güzelliğine bakılacak; aruz, “parmak hesabı” veya başka bir ölçü ile yazılmış olması aranmayacaktır.

6. Fağfur, çok iddialı olmamakla beraber, “musahabe”lere de sayfalarını açık tutacaktır.

7. Derginin haftalık mı onbeş günlük mü olacağına da okuyucudan alınacak cevaba göre karar verilecektir.

Yayın ilkeleri içinde en önemlisi, vezinle ilgili olanıdır. Yahya Saim, Fağfur’un yayın hayatına adım atışından iki yıl önce, 1916’da çıkan “Hilâlin Gölgesinde” adlı şiir kitabı dolayısıyla aruz-hece tartışmalarının içine girmişti. Yusuf Ziya Ortaç, bu kitapta dilin terkipsizliğini alkışlarken, aruzun tercih edilmesini “*hala köhne bir sazın eskimiş, kopmuş tellerinde bugünün taze ruhunu duyuracak bir nağme aramak*” diye yorumlar. Ona göre, aruz artık devrini tamamlamıştır, mutlaka hece vezniyle yazılmalıdır (Ortaç, 1917: 3462-3464). Yahya Saim de buna karşı, “*aruz vezniyle yazmayacağıma dair ahîren bir istifanâme kaleme almadığım gibi bundan sonra da mısralarımı sizin ‘millî veznimiz’ tesmiye ettiğiniz ve benim sadece hece vezni veya parmak hesabı deyip geçtiğim bir vezinle tartacağıma dair bir senede vaz’-ı imza ettiğimi de hatırlamıyorum.*” cevabını vererek, veznin bir âlet olduğu üzerinde durmuştu (Ozanoğlu, 1917: 3532-3533).

Haziran 1917’de kurulan ve hece veznini tercih edeceğini duyuran Şairler Derneği³ mensuplarından biri de Yahya Saim’di. Fakat o, hecenin mutlak galibiyet sağlamasından sonra da *Gül ve Lâle Bahçelerinde*, *Bezm-i Rindan* gibi eserlerinde ve yayımlama fırsatı bulamadığı son şiirlerinde de aruzu kullanacaktır. Burada hece vezni için kullanılan ve biraz hafife alan “parmak hesabı” ifadesi, metnin yazarı Yahya Saim’in şahsî tercihlerine bir işaretir. Dergi ise, bir tüzel kişilik olarak -aşağıda daha etraflıca anlatılacağı üzere- her iki vezni de makbul saymıştır.

³ Şairler Derneğinin kuruluş haberi ilk önce 21 Haziran 1917 tarihli Türk Yurdu dergisinde (“*Şairler Derneği*”, C. 12, nu. 9, s. 3486/144) çıkmıştır. Fakat kuruluş tarihinin biraz daha önce olduğunu tahmin etmek zor değil. Diğer kurucular: Orhan Seyfi Orhon, Hasan Zeki, Sâfi Necip, Salih Zeki Aktay, Selahattin Enis Atabeyoğlu, Ömer Seyfettin ve Faruk Nafiz Çamlıbel ve Yusuf Ziya Ortaç. Bu dernek, Millî Edebiyat hareketini belli ilkeler istikametinde yürütmek istedi. Fakat aruz yerine heceyi benimsemekten başka bir ilke üzerinde anlaşamadılar. Hatta heceyi benimsemelerine rağmen, Yahya Saim, Faruk Nafiz gibi daha önce aruzla yazan şairler, sonradan tekrar aruzla da yazdılar. Esasen Millî Edebiyat hareketinin başlangıç noktası kabul edilen Genç Kalemler’deki Yeni Lisan hareketi, önceleri (ilk Yeni Lisan makalesi) “*aruzu atıp Mehmet Emin Beyin hecaî vezinlerini hiçbir şair kabul etmez*” diyerek tercihlerini aruzdan yana kullanmıştı. Fakat söz konusu Yeni Lisan makalesini kaleme alan Ömer Seyfettin, bir yıl sonra (1912) Ziya Gökalp’in etkisiyle (Ercilasun, 1995:223) hece taraftarı olur ve artık gün geçtikçe ibre hece yönüne kayar (Kolcu, 1993: 165-169).

Muhteva

Fağfur'un muhtevasını incelerken, “edebî, felsefî, içtimaî” şeklindeki başlıkaltı ifadesini işaret levhası sayabiliriz. Fakat Fağfur'daki metinlerin tamamı, bir tarafıyla edebiyatla ilgilidir. Çünkü “felsefe” sütununda yer alan “Felsefe Kitaplarımız” başlıklı yazı, konusu itibarıyla eğitim, felsefe alanlarına girer; ama tür olarak tenkidin sınırları içindedir. “Encümen-i Daniş” yazısı konu bakımından derginin “içtimaî” (sosyal) yazıları arasındadır; fakat bilgilendirici bir yazı olarak makedir. Yani şiir, hikâye gibi doğrudan edebî ürünleri bir grupta, belli bir konuda fikir üretimi veya fikirleri tahlil ve tenkit edici yazıları ise, muhtevaları farklı alanlarda da olsa “bilgilendirici yazılar ve fikrî faaliyet” grubu içinde değerlendireceğiz. Muhteva bahsini bütünleştirmek için ayrıca görsel malzemeye ve ilanlara bakacağız.

A. Edebî faaliyet

Dergideki toplam 60 adet metnin 28'i manzumdur. Bunlar hakkında “şiir” terimini kullanırken, bir kıymet hükmü vermiş olmayacağız. Hiç şüphesiz, bütün manzum metinler, şiirleşebilmek emelindedir. Bu açıdan bakınca Fağfur'dan duyulan seslerin yarısına yakını şiirdir. Fakat şiirleşebilmenin asıl şartını manzum olmakta değil; duygu yoğunluğu, ritm ve kanatlanmış bir dille ifade etmekte arasak bile, bu sesleri şiir sayabiliriz.

Dergide şiiri yayımlanmış kimselerin çoğu daha o yıllarda, edebiyat tarihlerine girebilmiş isimlerdir. Tevfik Fikret ve Ali Ekrem (Bolayır), Edebiyat-ı Cedide'nin tanınmış şairleridir. Mehmet Emin (Yurdakul) aynı zaman diliminden itibaren Edebiyat-ı Cedide dışındaki şiir ve zevk anlayışını, sosyal muhtevalı ve kendine özgü, çoğunlukla duraksız hece şiirini temsil eder; Tahsin Nahit ise Fecr-i Âtî şiirinin bütün tercihlerini yansıtabilmiş bir isimdir. Faruk Nafiz (Çamlıbel), Halit Fahri (Ozansoy) ve Orhan Seyfî (Orhon) aruzu kullanmakta ustalıklarını ispatladıktan sonra, heceyi de aynı başarıyla kullandıkları için bazı kaynaklarda “Beş Hececiler” diye adlandırılanlardır. Salih Zeki (Aktay), Selami İzzet (Sedes), Hakkı Süha (Gezgin) ve Yahya Saim (Ozanoğlu da bugün edebiyat tarihçilerimizin seçme isimler arasında saymak zorunda olduğu kimselerdir. Hakkı Tahsin, İhsan Mukbil, Nüzhet Mağmumi, Mehmet İhsan ve Ahmet Nâzım ise II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'in başlarına kadar edebiyat âleminin yakından tanıdığı kalem sahipleridir.

Üçüncü ölüm yıldönümü münasebetiyle Tevfik Fikret'in birkaç cümlelik özgeçmişini veren Fağfur, onun “Derd-i Nihan”ını ve “Ümmid”ini yeniden seslendiriyor (sayı: 1, s. 12).

Ali Ekrem Bolayır'ın "Ateş Böcekleri" (sayı:1, s. 9) isimli şiiri, tıpkı *Zülâl-i İlham*'ındaki "Böğürtlen", "Gelincik" şiirleri gibi Edebiyat-ı Cedide'nin küçük şeyler etrafında şiir yazma hevesine/özelliğine örnek parçalardandır. 7 bölüm ve 28 mısralık bu şiirde, hemen hepsi o tarihlerde konuşma dilinde yadırganmaksızın kullanılan Arapça, Farsça tamlama sayısının 8'e düşmüş olması, şairin genel eğilime ayak uydurmadaki başarısını gösterir.⁴

Mehmet Emin Yurdakul'un dergideki "Halk Şairi" (sayı:1, s.9), "Benim Ömrüm" (sayı:2, s.8) ve "Ey Beşerin Çarpan Kalbi" (sayı:3, s.8) başlıklı üç şiiri, onun edebiyat tarihimizdeki sosyal faydacı çizgisine uygun, tarif ve tavsiye edici metinlerdir. Bu sonelerin üçünde de, sanatçının toplum sorunları karşısındaki duyarlılığı ve ondan beklenenler dile getirilmeye çalışılmıştır.

Fecr-i Âtî mensupları içinde en genç yaşta ölen Tahsin Nahid'in son şiirlerinden biri ("Ey İlâhem", sayı:1, s.10) Fağfur'da yayımlanmıştır. Tahsin Nahit, Ahmet Haşim ve Mehmet Behçet Yazarla birlikte, şiirde Fecr-i Âtî tercihlerini en iyi temsil eden, Türkçenin istikametini onlardan daha önce sezebilmiş şairlerimizdendir. Ahmet Haşim, 1915-1921 arasında suskundur. Tekrar şiir yayımlamaya başladığında, kelime kadrosu artık konuşma diline kaymış, tamlamalar Türkçeleşmiş, dil yoğunlaşmıştır. Mehmet Behçet Yazar'ın *Erganun* (1911) ile *Yumak* (1938) adlı şiir kitapları arasında da aynı farkı görebiliriz. Tahsin Nahit

4 Ali Ekrem'in
 Minik ateş böcekleri,
 Safâlı gözbebekleri,
 Seversiniz çiçekleri;
 Fırıl fırıl
 Dönersiniz, konarsınız,
 Sönersiniz, yanarsınız
 Pırıl pırıl

gibi söyleyişleri karşısında Necip Fazıl'ın daha sonraları yazacağı
 Bir göz gibi süzüyor beni camlardan gece
 Dönüyor etrafımda bir sürü kambur cüce
 fırıl fırıl
 fırıl fırıl
 Söndürün lambaları uzaklara gideyim,
 Nurdan bir şehir gibi ruhumu seyredeyim
 pırıl pırıl
 pırıl pırıl

şeklindeki mısralara ses verip örnek olduğunu düşünmeden edemeyiz. Biri aruzun, diğeri hecenin başarılı örneklerinden olan bu metinler arasında tema ve dış dünyayı algılama tarzı bakımından hiçbir benzerlik bulunmamasına rağmen, her ikisinde de söyleyiş gücü ve orijinalitesi kısa mısralardadır. Birkaç kısa mısra ortaklığı, zihnimizde iki şiiri yan yana getirmeye yetiyor.

ise, daha I. Dünya Savaşı yıllarında, duru bir Türkçeyle, yaşayan dille, bütün duygu ve düşünce dünyamızın eksiksiz biçimde ifade edilebileceğini kavramış ve göstermiştir. Bu değişimin seyri ve sebebi açıktır: Millî Edebiyat hareketi, konuşma dilini yazı dili olarak benimsedi ve bu dilin yaşatıldığı saz şiirini çağdaş şiirin ilham ve istifade kaynakları arasında saydı.

Tahsin Nahid'in "Ey İlâhem!" (sayı: 1, s. 10) şiiri bunun tam bir örneği. Aşağıya son iki kıtasını aldığımız söz konusu metne bakarak, diyebiliriz ki Tahsin Nahit 1919'da, henüz 32 yaşındayken ölmeseydi, ikinci bir Faruk Nafiz olabilirdi.

Ta o günden beridir, hicrânın
Gamı kalbimde birikmiş yaşadım;
Şimdi hücremde senin kurbânın
Olacak çağa eriştim, şâdım

Dağlar aşmış bir deli sevdâlı
Gibi mihrâbına dek yükseldim.
Gözlerim bağlı, başım hummâlî
Ey ilâhem sana kurban geldim.

Faruk Nafiz Çamlıbel, aruz hece tartışmalarının yaşandığı dönemde (1912-1920), her iki vezni de 20. Yüzyıl Türkçesine çok başarılı biçimde uygulayan şairlerimizdendir. Fağfur'daki şiirlerinden üçü ("Başbaşa", sayı:2, s.9; "Tevfik Fikret'e", sayı:3, s.8; "Nedimâne", sayı:4, s.10) aruz, biri ("Geceyle Ben", sayı:5, s.8) hece vezniyledir.

"Tevfik Fikret'e" şiiri, ölümünün 3. yıldönümünde, onun hatırasına saygı hisleriyle doludur. Şair, Fikret'e saygı duymayanları, -kabrinde diz çökmüş kimselerin yasını hissetmeksizin- baltasını onun kabrinde deneyen "dağlı"ları kınıyor:

İnzivâ âşığı, ey toprak olan sevdâlı
Doğduğun ülkede şair geçinen biz dağlı
-Duymadan kabrine diz çökmüş ibâdın yasını-
Deniyor lahdinin üstünde bugün baltasını

Faruk Nafiz'in Fikret'i savunan bu mısraları -bir isim telaffuz edilmese de- muhakkak ki birilerine hücum anlamı da taşıyor. Mehmet Akif'in Fikret'e "zangoç" suçlamasını yaptığı "*Berlin Hatıraları*"nın o sıralarda yayımlandığını biliyoruz. Nitekim ikinci sayının sonunda (s.16), dergi adına, "*Fikret'in arkasından Berlin Hatıraları münasebetiyle:*" notu koyularak "*Ölmüşlerinizi hayırla yad ediniz*" anlamındaki hadis verilmiştir.

“Nedimâne” (sayı:4, s.10) şiiri ise adından anlaşılacağı üzere, Nedim’in sesini taklit için yazılmış bir gazeldir. Bu şiiriyle Faruk, Nafiz bir taraftan 20. yüzyıl Türkçesinin aruz vezni ile de hece vezni ile de söylenebilecek kıvamda olduğunu, diğer taraftan yenileştirilerek yaşatılabilecek bir edebî gelenek bulunduğunu ispata çalışmış gibidir.

Hakkı Süha Gezgin, Fağfur’da biri (“Siperde Fecr”, sayı:1, s.10) hece, diğeri (“İştihakım”, sayı:4, s.10) aruzla yazılmış iki şiirle yer alıyor. Bunlardan ilki I. Dünya Savaşı’nın kahredici havası, ikincisi ise o havanın meşhur “Kin” şiirinde Emin Bülend’e yaşattığı duygularla doludur.

Fecr-i Âtî’ye karşı Yeni Nesil (Nesl-i Âtî/ Nâyîler) adına hücumlarıyla adını duyuran Hakkı Tahsin (1307/1891-1929) de Fağfur şairlerinden. Halit Fahri Ozansoy’un üvey dayısı (OZANSOY, 1964:7) olan Hakkı Tahsin 1929’da çok genç yaşta ölmüştür (OZANSOY, 1929:649). Onun dergideki iki şiirine bakınca, şiir dilini bulduğunu ve yaşasa, edebiyat tarihimizde önemli yer edinebilecek isimlerden olduğunu kabul edebiliriz. Fağfur’daki “Seni Dinlerken” (sayı:2, s.8-9) ve 12 mısralık “Kızıl Turnalar” (sayı:4, s.10) şiirlerinde hecenin durak sistemine bazı aykırılıklar görülüyor. Fakat 7’li hece ile yazılan “Kızıl Turnalar”ın 8 (2-6, 8, 10, 11) mısraı aynı zamanda aruzun üç farklı ahengiyle söylenmiş, öz şiire çok yakın lirik bir metindir Ahmet Haşim’in de çok beğendiği⁵.i bu şiiri okuyalım:

- 5 “Sözden ziyade musikiye yakın” şiir istediği için beğenmekte müşkülpesentliği ile bilinen Ahmet Haşim bile, bir yazısını bu şiire ayırmak gereğini duyar ve Cenap Şahabettin’in “Temaşa-yı Hazan”ını “Türkçede ilk hakiki tabiat şiiri, ilk sonbahar şiiri” olarak alkışladıktan sonra şöyle der:

“Servet-i Fünun senelerinden sonra, gençler arasında, ‘mehtap’, ‘akşam’ gibi mevzularla birlikte sonbahara dair, alafranga marazî şiirler yazmak modası uzun müddet sürdü. Bu senelerin sayısız sahte eserleri içinde, ufacık bir sonbahar manzumesi vardır ki, kendi başına acz ve miskinlik devresine mâna ve kıymet izafe etmeye yeter. ‘Temaya-yı Hazan’ şiirinden sonra, bahar şiirlerinde, ileriye doğru ilk mühim adımı atan bu manzumedir. Bu, hece vezninde, on iki mısralık, gösterişsiz bir şiirdir ki anlattığı şey, müspet kelimelerle ifadesi mümkün olmayan, yakalanması güç bir heyecan, ruhu bir dakika bulutlandırıp kaybolan sonbahara dair bir teessürdür. Sanki bu şiir karanlık tüylü, sarı benekli, iri bir pervanenin içinde yakaladığı, ince altın tellerden örülmüş, havaî ve şeffaf bir ağdır: Pervane sonbahardır. (...) kâh nar çiçeği gibi kırmızı, kâh ölü yapraklar gibi pas renginde olan bu şiir, bulutlu bir ekim gününde, uzakta çalınan bir keman gibi müspet hiçbir şey söylememekle beraber, bütün sonbaharı, yakınlığı ve uzaklığıyla, sesleri ve bulutlarıyla, kuşları ve rüzgârlarıyla, akla uğramadan doğrudan doğruya ruha giden bir dille anlatıyor. Renkli ipek örtüleri içinde üşüyen genç sevgili, şiirin merkezinde, aşkın ateşini sonbaharın serinliğine katıyor. Türkçenin en son ve en güzel sonbahar şiiri olan bu manzumenin bütün esrarengiz nüfuzu, terkinde, anlatma tarif usullerinin tamamıyla hor görülmüş olmasından ileri geliyor. şair, maddî engellerden en çok kurtulmuş, ruh

Üşümeden beline
Bir ipek şal alsan â;
Benzemez mi hiç sana?
Geçen hazan iline
Kızıl tüylü turnalar,
Esince fırtınalar...

Hepisi üç benekli
Kışın uçar yüksekte;
Hıçkırırlar, gülsek de,
Beyaz ve kızıl renkli,
Altun güzel turnalar;
Esince fırtınalar...

Edebî hayata aruzla başlayan fakat vezin tartışmalarından sonra 1921’de yayımlayacağı “Aruza Veda” (Yarın mec., sayı:4, 3 Teşrin-i sani 1337) şiiriyle vezin konusunda tercihini netleştirerek daha sonraki şiirleriyle hecenin önemli şairleri arasına girecek olan Halit Fahri Ozansoy (“Ekanim”, sayı:1, s.10) ve Orhan Seyfi Orhon (“Aşk ve Ma’bud”, sayı: 2, s.8) da aruz vezniyle söylenmiş birer şiirle Fağfur’da sesi duyulanlardan.

Fağfur’da birer şiirle yer alan yedi şairimizi daha zikrederim: Ahmet Nazım (“Baharda”, sayı: 5, s. 9), Nüzhet Mağmumi (“Aşınalar”, sayı:3, s.9), Mehmet İhsan (“Eski Diyar”, sayı:2, s.9), Salih Zeki Aktay (“Uzaklardan Ufuklara”, sayı:3, s.9), İhsan Mukbil (“Boğaz Mehtapları”, sayı:3, s.9), Selami İzzet Sedes (“Bir Gece”, sayı:1, s.11) ve Selami Arif (“İman”, sayı:4, s.10). Bu şairlerimizden Selami Arif’in⁶ şiiri serbest müstezat (serbestleştirilmiş aruzla), diğerlerinin ise hece iledir.

Derginin yayın esaslarını belirlediğini söylediğimiz Yahya Saim Ozanoğlu’nun “Cehennem Yolu” (sayı: 5 s. 7) şiiri, mesnevi tarzında ve aruzla yazılmıştır. Ozanoğlu’nun Fağfur’da bir aruzla (Teokrit’ten: “Dafni ile Bir Genç Kız Arasında”, sayı: 3 s. 7), diğeri (Alfred de

ülkesine en çok ilerlemiştir. Sınırlarının sızlayan tellerinde duyduğu o işitilmemiş sonbahar musikisini bize de işittirmek için kelimenin yalnız renginden, cümlelerin yalnız ürpertisinden ve sesinden yardım görmüştür. Bu şiir, bugünün olmaktan çok yarının şiiridir.” (Ahmet Haşim, 1991: 34-36)

6 “Selami Arif” ismi, derginin kapağında “Selami İzzet” olarak verilmiştir. Böylece belki de Selami İzzet Sedes’in bir takma adını öğrenmiş oluyoruz.

Musset'den "Baba Şefkati", sayı 1: s. 8) mensur iki tane de şiir tercümesi vardır (Musset'den bu tercüme hakkında aşağıda tekrar bilgi verilecektir).

Yayımladığı şiirlere topluca bakılınca anlaşılıyor ki Fağfur, ilk sayıdaki vaadini tutarak; devrin aruz-hece tartışmalarına katılmadan vezne yalnızca bir şekil meselesi olarak bakmış, şiiriyeti bunun ve diğer şekil konularının dışında aramıştır.

Yukarıdaki dökümünü göz önüne alınca 16 imza ile şiir bakımından hayli zengin olduğunu söyleyebileceğimiz Fağfur'un "Küçük Hikâye" sütununda yalnızca üç hikâyecimizin üç hikâyesi var: Selahattin Enis Atabeyoğlu, "Çingeneler" (sayı: 1, s. 13-15); Peyami Safa, "İtiraf" (sayı: 2, s. 13-16) ve S(elami) İzzet, "Üfürükçü" (sayı: 4, s. 14-16). Fakat Selami İzzet'in "Beyaz Boğa" (sayı: 2, s. 10), Selahattin Enis'in "Lâşe" (sayı: 3, s. 6) ile "Bağırsak" (sayı: 5, s. 14-16). Ayrıca Hasan Dünder'in "Defterimden Toplama: Gurbet Hisleri – Denizde" (sayı: 3, s. 14-15), Lem'i Nihat'ın "Ekspresyonizm Mektebi'nin ilkelerine uygunluk iddiasıyla kaleme aldığı "Bir Gölge Bir Taş" (sayı: 3, s. 12-14) ve Mithat Ömer'in "Kadından Başka" (sayı: 2, s. 6-7) başlıklı metinlerini de hikâyenin sınırları içinde sayabiliriz.

Halide Edip Adıvar'ın "Fağfur Kâse" (sayı:2, s.5-6) başlıklı yazısı ise, dergi isminin çağrışımlarıyla süslenmiş bir mensuredir.

B. Bilgilendirici yazılar ve fikrî faaliyet

Fağfur'un zenginlik gösterdiği diğer bir alan da tenkittir. Yahya Saim Ozanoğlu üçüncü sayıda tenkidin tenkidini yazar. Ozanoğlu "Tenkide Dair" (sayı: 3, s. 2-4) başlıklı yazısında bazı yayın organlarında, bazı kimselerin bir tenkit türü yaratmak yerine dedikoduyu seven halkın temayülüne göre hareket edip kendilerini "şahıs değil eser önemlidir" diye savunduklarını söyler. Ozanoğlu'na göre tenkit ister bir takım edebi doktrin ilkeleriyle, isterse intibâlarla (izlenim) yapılsın, samimi olmalıdır. İzlenimci tenkitte zevkin türü önemli değildir. Fakat bazıları hiç bir zevk çeşidine veya edebi akım ilkelerine uymaksızın bir gün söylediklerinin birkaç gün sonra zıddını söyleyebilmektedir.

Yahya Saim "Tenkide Dair – Bir Müdafaa" (sayı: 5, s. 11-14) başlıklı diğer bir yazısında ise kendisinin Yeni Mecmua'da çıkan "Cami Avlusunda" şiiri hakkında Ali Canip Yöntem'in eleştirilerine cevap vermektedir.

Ahmet Hidayet Reel'in "Son Neşriyat Hakkında" (sayı:3, s.1-2) başlıklı yazısında, Serbest Fikir (sayı: 1), Yeni Mecmua (sayı: 20)'da çıkan şiirler tenkit ediliyor.

Bu yazılar okura yönelik yani zevk farklılığını akla getirecek türden eleştirilerdir. Fağfur'u tenkit bakımından önemli kılan asıl yazıları, Nüzhet Sabit ve Reşit Galib'in kaleminden okuyoruz.

Nüzhet Sabit, Rıza Tevfik Bölükbaşı tarafından yayımlanan *Abdülhak Hâmid ve Mülâhazat-ı Felsefîyesi – Hâmidnâme*⁷ adlı eseri eleştiriyor (sayı: 1, s. 3-5). Yazara göre eser, muntazam bir çerçeve çizilmeden geliş güzel yazılıp sonra da 200 sayfalık bir “Hatime” (Sonuç) eklenmesinden dolayı beklenmeyen bir hacme (550 sayfa) ulaşmıştır. Nüzhet Sabit yazısının başında eser için şu hükmü vererek daha sonra yaptığı alıntılarla ispata çalışıyor:

“Hâmidname, Hâmid'in mülâhazât-ı felsefîyesini gösterecek, Hâmid'in kadrini i'lâ edecek (yüksetecek) bir risale olarak başlamışken, dağınık ve karışık bir mezâhib-i felsefîye tecrübesi oluyor ve sonra Hâtîme'de birdenbire bütün gaye ve maksadını kaybederek Hâmid'i tamamıyla küçük düşürecek nâkıs bir tenkid-i edebî haline geliveriyor. Gerçi eser bu garip istihâleden sonra orijinalitesini başka bir vâdide yine muhafaza ediyor: Hâmit, mübdi (yaratıcı) bir filozof olacağına bir gölge mütefekkir oluyor. Hâmid'in yerini Victor Hugo, Makber'in yerini Dieo zapt ediyor.

Ve insan, altın ararken kül bulan Arap kimyageri gibi hiç beklenilmeyen bir keşif karşısında kalıyor.” (sayı:1, s.1).

Nüzhet Sabit, biraz da mizahtan yardım alarak bu beklenmeyen sonucun sebebi hakkında “Rıza Tevfik Bey'in tercih ettiği ve kullandığı psikolojik usullerle” şöyle bir muhakeme yürütüyor:

“Rıza Tevfik Bey, birgün felsefe dersi verirken, nasılsa Hâmid'in büyük bir filozof olduğunu söylüyor. İtiraz eden olmadığını görünce, kendine mahsus bir sühûlet-i iddia(iddia kolaylığı) ile, Hâmid'in hatta bütün mezâhib-i felsefîye ile (felsefî akımlara göre) filozof olduğunu iddia eder.

Bu iddiayı, talebesi ve dostları senet ittihaz ederler ve bunun hakkında bir risale yazılmasını musırran (ısrarlı biçimde) rica ederler. Fakat muharrir daha risalesini yazarken bile birçok itirazlara ve suallere maruz kalır. İşin içinden bir dershanedeki kadar kolaylıkla çıkılamayacağı sabit olur. Hâmit veya Rıza Tevfik'ten birinin feda edilmesi lâzım gelir ve tabii Hâmit feda edilir. Ve kitabın ilk sahifesindeki

7 Söz konusu kitabın künyesi şöyledir: Rıza Tevfik [Bölükbaşı], *Abdülhak Hâmid ve Mülâhazat-ı Felsefîyesi*, Kanaat Matbaası, İstanbul 1334 /1918, 550+2 s. Rıza Tevfik'in bu eseri Abdullah Uçman tarafından yeni harflerle yayımlanmıştır (Rıza Tevfik, *Abdülhak Hâmit ve Mülâhazat-ı Felsefîyesi*, İstanbul Üni. Ed. Fak. Yay., 1984, 437 s.)

fotoğrafta yan yana ve mütebessim oturan Hâmit ve Rıza, yekdiğerinden biraz da somurtarak ayrılırlar” (sayı: 1, s.4)”.

Nüzhet Sabit’in diğér bir eleştirisi de Ziya Gökalp’ın *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak* adlı eseri hakkında (sayı: 2, s. 2-5). Yazar, önce Gökalp’ın farklı tarihlerde dil, gelenek, kültür ve medeniyet, eğitim, ülkü, milliyetçilik ve Turancılık konularında kaleme aldığı yazılarını bir araya getirdiğini söyleyerek hâlâ aynı fikirleri savunup savunmadığının bilinmediğini ifade ediyor. Nüzhet Sabit’e göre eserde Durkhaim’dan, Bergson’dan alınma fikirler vardır ve Gökalp Durkhaimcüdür. Durkhaimcilik, sosyal meseleleri başlangıcından alarak incelemeyi gerektirir. Fakat Gökalp’ın böyle bir ilkesi yoktur. Hatta o “ilimci” bile değildir. Kitabının bir yerinde ileri sürdüğü bir fikri diğér bir yerde reddetmektedir. Meselâ, 5. sayfada *“İstilahların (terimlerin) halk lisanındaki lugatlerden (kelimelerden) yapılmaması umumi bir kaidedir.... Her kavim istilahlarını dini kitabının yazılmış olduğu lisandan alır”* derken 13. sayfada *“Mamañih Türkçeleştmeyi lugatlere hasretmek (kelimelerle sınırlamak) doğru değildir. Mümkünse bütün istilahları (terimleri) da Türkçe kelimelerden yapmak daha iyidir”* diyor.

Fağfur’da Ziya Gökalp hakkındaki diğér bir tenkit de Reşit Galib’e ait. Derginin *“Ziya Bey’in Yeni Hayat’ı”* (sayı: 4, s. 2-7; sayı: 5, s. 2-3) başlıklı ve en uzun yazısı bir peşin hükme dayanmaksızın Gökalp’ın fikirlerini tenkit ediyor. Fakat Reşit Galip, edebiyattan ziyade fikir yazılarıyla meşgul olmuş bir yazardır. Belki de bundan dolayı Gökalp’ın eserindeki bütün şiirleri bir makalenin parçaları veya bir fikir kitabının birbirini tamamlayan bölümleri gibiymişçesine ele alıyor. Hâlbuki her bir şiir, sınırları kesinleşmiş bir bütün, bir kurmaca dünyadır; bir başka şiirin bölümü sayılamaz. Reşit Galip ise, Yeni Hayat’taki şiirleri; din, din ile ilim, vatan, kavim ve millet, ahlâk, vazife, vefa, köy, lisan, kadın (ev kadını, meslek kadını, aile), seciye (karakter) gibi bazı sosyolojik kavramları açıklayıcı metinler gibi görerek, bunlarda birbirine zıt mesajlar bulunduğunu söylüyor. Yani, Reşit Galib’in eleştirisi toplumsal konulardaki şiirlerin toplumbilim açısından tahlilidir.

Mehmet Ali Ayni ise *“Felsefe Kitaplarımız”* (sayı:5, s.3) başlıklı yazısında, İzmirli İsmail Hakkı, Rıza Tevfik ve Ahmet Naim tarafından telif ve tercüme olunan bazı ders kitaplarındaki kaynağı belirtilmeyen birtakım görüşlerin orijinal metinlerini vererek, tercüme yanlışları üzerinde duruyor.

Peyami Safa’nın *“İstanbul’da İlim ve İlmî Cemiyetler”* (sayı:4, s. 11-12) başlıklı yazısı da bilgilendirici yazılardan biri. Burada, Balkan Savaşlarından sonra İstanbul’da bilim ve ihtisasa doğru bir hareket başladığı söylenerek, bunun aslında bilimcilik değil, kelimecilik olduğu

iddia ediliyor. Ona göre, belli bir konuda ihtisasa dayanan yazılarıyla dikkat çeken bazı kalem sahipleri, bir müddet sonra ihtisasin zıddına, her şeyden bahseden bir gazeteci oluyor. Nitekim, Necmettin Sadık (Sadak), eğitim konusunda makaleler yazarken, şimdi Akşam gazetesinde “muhasebemsî” yazılar yazmaktadır.

Fağfur, ilk sayısında “her nüshamızda karilerimize ecnebi edebiyatlarından bariz bir sima tanıtmak istiyoruz” (s.6) şeklinde bir açıklama yaparak, Peyami Safa’nın kaleminden “Musset”yi veriyor. Yazının “*Alferd de Musset’de Edebî Şahsiyet*” başlıklı kısmı ve “*Şarkı: Adıyo Suzun!*” adlı şiirimsi⁸ bir dille yapılmış mensur tercümede “Peyami Safa” imzası bulunmasına karşılık, “*Mayıs Gecesi’nden Baba Şefkati*” başlıklı mensur tercümede imza yerine yıldız (***) işareti koyulmuştur. Bu metin büyük ihtimalle, Yahya Saim tarafından Fağfur için mensur olarak tercüme edilip, daha sonra yayımlayacağı *Mayıs Gecesi* (Âmire Mat., İstanbul 1339/1923, 15+1) kitabına ise aruza tatbik edilerek alınmıştır⁹.

İkinci sayıda “Ecnebi Edebiyatı” köşesi bulunmuyor. Fakat Yahya Saim, “Fransa Enstitüsü”nü tanıtıyor. “*Encümen-i Daniş*” (sayı:2, s.11-13) başlıklı bu yazı için yapılan açıklamadan öğreniyoruz ki o sıralarda Türkocağı kongresinde, Ocağın “İlim veya Hars Heyeti” hakkında konuşulurken, bu birimin ileride bir “Encümen-i Dâniş”e (Bilim Akademisi) dönüştürülebileceği üzerinde durulmuştur. Yahya Saim de benzeri bir kuruluşun teşkilât yapısını göstererek ilgililere yardımcı olmak istemiştir.

“Ecnebi Edebiyatı”nın üçüncü sayıdaki ismi, İskenderiye Mektebinin en önemli siması, Yahya Saim’in kaleminden “Teokrit’in Hayatı ve Eserleri” başlığıyla tanıtılıyor (sayı:3, s. 6-7).

8 Peyami Safa, hep nesir alanında eser vermiş bir isim olarak tanınmıştır. Fağfur’daki faaliyeti de aynı vadiye. Fakat onun gençlik yıllarında şiirler de yayımladığını belirterek bir örnek gösterelim: Peyami Safa: “*Ayastefanos Ufuklarında*”; **Servet-i Fünun**, c. 54, sayı.1392, 9 Mayıs 1918/1334 – 27 Recep 1336, s. 223.

9 Konuyla ilgili olarak Yahya Saim’in kaleminden Leylâ’nın Ölümü’nün başındaki “*Bir İki Söz*”de şunları okuyoruz:

“Bu mecmuayı takip edecek olan Mayıs Gecesi’ne gelince, alevlerine atıldığım hummâlî aşkı en iyi ifade ettiği için aslındaki güzelliğe ermek ümidiyle Türkçeye çevirmiştim (...) 2 Haziran 1337” (Ozanoğlu, 1922:5)

Şair, Mayıs Gecesi’nin sonundaki “*Bir İtiraf*”ta ise şöyle diyor:

“Bu kitabın sonunda itiraf etmeye mecburum ki bu yazımı okuyanlar, bunda aslının aynını aramışlarsa, pek beyhude yorulmuşlardır. Çünkü bu eser, Garp’ta bir Fuzûlî ruhuyla yanıp yakılan büyük, ilahî Musset’nin ilk gençlik çağlarında ve daha sonraları önünde diz çökerek hayretlere daldığımız müebbet Geceler’inden âciz bir şairin karîhasına (tabiatına) aksetmiş parıltılardır” (Ozanoğlu, 1923:16)

Beşinci sayıda Keçecizade Salih Fuat, “Moliere - Tartüffe Piyesinde Fikr-i Dinî” (sayı:5, s. 9-11) başlıklı yazısında, piyes yazarı hakkında genel bilgi vermiş fakat asıl konuya girememiştir.

Dördüncü ve beşinci sayıda, ayrıca Vedat Örfi Bengü tarafından “Musiki Dehalari”ndan “Vagner” tanıtılmıştır.

I. Dünya Savaşı yıllarında pek çok aydının çeşitli görevlerle İstanbul dışına gitmesi, gezi ve hatırat türünü hayli zenginleştirmiştir. Bu zenginleşmeden Fağfur’un payına da iki yazarın hatıraları düşüyor. Cemal Paşanın yaveri olarak Suriye Cephesinde bulunmuş ve bu süreçte yaşadıklarını *Zeytindağı* adıyla kitaplaştırmış olan Falih Rıfkı Atay’ın, dergide “*Kaside - Şam Hatıralarından*” (sayı: 1, s.5-6) başlıklı yazısı yer alıyor.

Haşım Sami de yine aynı cephedeki görevi sırasında şahit olduklarını “*Şam Hatıraları*” (sayı:3, s.10-12; sayı:4, s.7-9; sayı:5, s.6-7) ortak başlığıyla anlatmıştır.

Yukarıda adı geçmeyen bilgilendirici metinlerden biri de N(üzhet) Sabit’in, devrin sosyal ve siyasî şartlarının edebiyat, sanat, bilim ve felsefe üzerindeki olumsuz etkilerinin dile getirildiği, “Fağfur Kulede” (sayı:5, s.1) başlıklı bir “musahabe”dir.

C. İlan ve reklamlar

Fağfur’daki ilanların tamamı, basın hayatıyla ilgilidir. Her sayıda Kütüphane-i Sudî’nin yayın listesi duyurulmuş ve bazı sayılarda yeni yayın olarak özellikle “Türkmen Aşiretleri” ve “Beyne’l-milel Usûl-i Temsil ve İskân-ı Muhacirîn” adlı kitapların¹⁰, muhtevasıyla ilgili şu bilgiler verilmiştir:

“Türkmen Aşiretleri – Almandan tercüme edilmiş, Türkiya’daki Türkmenlerin hayat ve muâşeretleri hakkında ciddî vesaiki ihtiva eden bu eser, doktor. Freilitz (Frayliç) ve mühendis Raulig (Radliğ) namında iki mütetebbi Alman’ın eser-i telifidir (...).”

Bu eser, Avrupa düvel-i muazzamasının müstemlekelerinde takip ettikleri usûl-i temsilin ilmî, içtimaî, felsefî ve iktisadî şekillerini ihtiva

¹⁰ Söz konusu kitapların künyesi Millî Kütüphane (Ankara) kayıtlarındaki künyesi şöyle:

Türkmen Aşiretleri: Freilitz, Raulig, İstanbul 1334 (1918) Matbaa-i Osmaniye, Aşâir ve Muhacirin Müdüriyet-i Umûmiyyesi Neşriyatı, 533+2 s.

Beynelmilel Usûl-i Temsil -İskân-ı Muhacirîn : Van P. Gvç, (Çeviren: Hâbil Âdem [Pelister]). İstanbul 1334(1918) Matbaa-i Orhaniye, Aşâir ve Muhacirin Müdüriyet-i Umûmiyyesi Neşriyatı, 312 s.

ediyor. Umum mesâil, en son ilm-i içtimaî esaslarına nazaran tahlil olunuyor ve münakaşalı, bî-taraf bir muhakeme ile neticeler gösteriliyor.

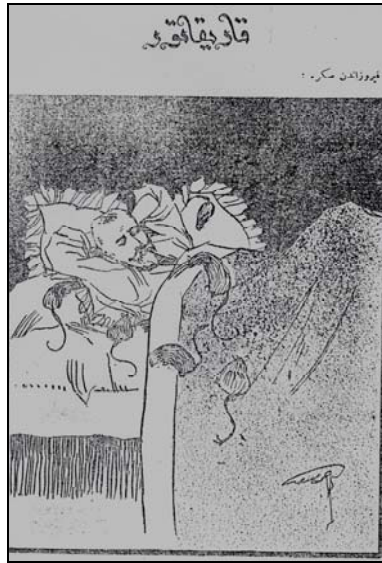
İngilizlerin Mısırlıları, Hintlileri ne suretle idare ettikleri ve ne derece muvaffak olduklarını, Fransızların Arapları tefessüh ettirmek için takip ettikleri usulleri ve bilhassa Rusya'nın Türkler hakkında tatbik ettiği temsil usulünün derecelerini sahih ve şâyan-ı emniyet bir surette anlamak isteyenlerin müracaat edecekleri yegâne eserdir (...).”

Devrin süreli yayınlarından da yedi tanesinin (Çocuk Dünyası, Talebe Defteri, Genç Kadın, Türk Kadını, Kadınlar Dünyası, Diken, Kırım Mecmuası) ilânını görüyoruz. Bunlardan ilk altısının çocuk ve kadınlara yönelik yayınlar olması, Fağfur'un onlara kardeş yayın olarak baktığı ihtimalini düşündürüyor.

Fağfur'a reklam verenler ise Fransızca muallimi Buhur, Vatan Perukâr Salonu sahibi Makro Efendi, Mehasin Fotğrafhanesi ve dış tabibi Mehmet Hüdaverdi'dir.

Ç. Fağfur'da görsel malzeme:

Fağfur'da görsel malzeme azdır. Bunlardan iki tanesi, üzerinde “Ahmet Sadi” imzasını okuduğumuz karikatürdür. İlk karikatür, (sayı:1, s.16) Halit Ziya ve onun üç tiyatro eseriyle ilgilidir. Halit Ziya uyurken kâbus görmektedir: Yatağının her tarafını fareler sarmış, kemirmektedirler. Karikatürün üstünde “*Firuzan'dan sonra:*”, altında ise “*Kâbus!...*” ibaresi okunmakta (bk. Ft. 2).

Ft. 3: İlk sayının karikatürü (Halit Ziya Beyin kâbusu)

Firuzan, *Fare* ve *Kâbus*, yazarımızın tiyatro eserleridir. “Firuzan’dan sonra” kâbus görmesi, bu eserinin beğenilmeyip çokça tenkit edilmesindedir Darülbeydi’de oynanmak üzere kaleme alınan biri telif, ikisi uyarlama bu piyesler, Tepebaşı Sahnesi’nde oynandıktan sonra kitap halinde basılmıştır (*Füruzan* ve *Kâbus* 1918’de, *Fare* 1926). Fakat *Füruzan* ilk defa Darülbeydi’nin Tepebaşı sahnesinde 7 Şubat 1918’de oynandığında, Halit Ziya Uşaklıgil’in adaptasyon bile olsa bu ilk tiyatro denemesi büyük bir hayal kırıklığı uyandırmış, hatta Tahsin Nahit ve Reşat Nuri Güntekin; yazarın telif eser yazmak yerine böyle bir uyarlama veya çeviriyle tiyatro alanına girmesini yadırgamışlardır (Huyugüzel, 2004:42, 118).

Diğer karikatür ise Harbiye tramvayında sürücü, genç bir bayana bakarak sırtmaktadır. Yaşlı bayan yolcu kaşlarını çatmıştır. Karikatürün alt yazısı onun korku ve ihtarını dile getirmekte: “Çarpacaksın!” (sayı:3, s.16).

Derginin amblem olarak kabul ettiği anlaşılan ve adının çağrışımlarına uygun olduğunu söylediğimiz bir motif (bk. Ft. 1) ise her sayıda tekrar edilmiştir. Aynı motifi Yahya Saim Ozanoğlu’nun *Leylâ’nın Ölümü* (Kader Mat., 1338/1922, 32 s.), *Mayıs Gecesi* (Matbaa-i Amire, İstanbul, 1339/1923, 16 s.), *Çin Masalı* (Ahmet İhsan Mat., İstanbul, 1927, 24 s.) ve *Mahşerde Sabah* (Matbaa-i Amire, İstanbul, 1341/1925, 88 s.) adlı kitaplarının üzerinde de görüyoruz Hatta bu eserlerden ilk ikisi, “Fağfur Kütüphanesi” yayını olarak çıkarılmıştır.

Fağfur’un tek fotoğrafı, Alman bestekârı Vagner’e aittir (sayı: 4, s.10)

Bazı yazıların başına veya sonuna çeşitli geometrik şekillerde süs ve çiçek motifleri koyulduğunu, Yahya Saim’in “Encümen-i Daniş” yazısının başında konuya uygun bir resim bulunduğunu belirtelim. Söz konusu resmin sağ tarafında "Edebiyat", ortada "Bazı sanatlar" sol tarafında ise “Ulum ve Fünun” ibaresi bulunuyor ki bunlar, Darülfünun tasavvuruna dair ipuçları olarak kabul edilebilir.

Ayrıca yazımızın başında söylediğimiz üzere, şiirler, Münif Fehim’e ait bir desenle süslenmiştir (bk. Ft. 3).

Ft. 3: Münif Fehim'in şiir sayfaları için kullanılan deseni

Sonuç: Fağfur Hedefine Varabildi mi?

Fağfur, yazımızın başında işaret ettiğimiz yayın politikasına ne kadar uygun davrandı, vaatlerini ne kadar gerçekleştirebildi?

Öncelikle, ancak 2,5 ay gibi kısa bir süre ve 5 sayı yayımlanabilmiş bir derginin hedeflerine yaklaşabilmesinin mümkün olmadığını belirtelim. Fakat Yeni Mecmua ile Edebiyat-ı Umumiye arasındaki bir çizgiye yerleşme arzusuna ulaştığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Çünkü tam bir bilimsel dergi veya seçkinlere hitap eden bir yayın organı olmadığı gibi, popüler bir dergi de değildir. Hece veya aruz konusunda hiçbir tercih kullanmaksızın, sadece kendi kulvarında başarılı olanları seçmiştir. Yazar kadrosu, edebî ve fikrî yönelişler bakımından farklılıklar göstermekle birlikte, Yahya Saim'in ilk sayıdaki "*Fağfur'a Dair...*" başlıklı yazısında hedeflenen genişliğe asla ulaşamamıştır. Hatta 3. ve 5. sayılardaki ilanlara rağmen, dergi ismini ilham edenlerden Yahya Kemâl'in hiçbir şiirini yayımlayamamıştır. Fakat fikir çeşnisi taşıyan bütün yazılarıyla da Fağfur, I. Dünya Savaşı sonlarında, aydınlarımızın iniltili "âh!"larını yansıtmada başarılı bir yayın organı olmuştur.

KAYNAKÇA

- AHMET HAŞİM, (1991), **Bütün Eserleri III -Gurebahane-i Laklakan / Diğer Yazıları**, (haz. İnci Enginün, Zeynep Kerman) Dergâh Yay., İstanbul
- ERCİLASUN, Bilge, **İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit 1.Türkçü Tenkit**, Türk Kültürünü Araştırma Ens. Yay., Ankara 1995
- KOLCU, Hasan; (1993), **Türk Edebiyatında Hece-Aruz Tartışmaları**, Kültür Bak., Yay., Ankara 1993
- HUYUGÜZEL, Ömer Faruk, (2004), **Halit Ziya Uşaklıgil**, Akçağ Yay., Ankara
- KTB İnternet Sitesi: "*Geçiş Dönemi Tasarımcısı: Münif Fehim*", http://cumhuriyet.kulturturizm.gov.tr/tarih_tr.asp?belgeno=49026,
- Kurul, 1995: **Örnekleriyle Türkçe Sözlük**, 2. C., MEB Yay., Ankara
- ONAY, Ahmet Talat, (1992), **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar** (haz. Cemâl Kurnaz), TDV Yay., Ankara.

- ORTAÇ, Yusuf Ziya, (1917): “Hilâlin Gölgesinde”, **Türk Yurdu** der., C. 12, sayı: 136, 9 Haziran 1333 (1917), s. 3462-3464.
- OZANOĞLU, Yahya Saim, (1917), “*Mektuplar ve Cevaplarımız –Azizim Yusuf Ziya Bey*”, **Türk Yurdu** der., C. 12, sayı: 140, 2 Ağustos 1333 (1917), s. 3432-3533.
- OZANOĞLU, Yahya Saim, (1922), **Leylâ’nın Ölümü**, Kader Mat., 1338.
- OZANOĞLU, Yahya Saim, (1923) **Mayıs Gecesi**, Âmire Mat., İstanbul 1339.
- OZANSOY, Halit Fahri, (1929), “*Hakkı Tahsin -Eseri ve Hattırası*”, **Servet-i Fünun/Resimli Uyanış** der, C. 66, nu.1725, s.649.
- OZANSOY, Halit Fahri, (1964), Şehir Tiyatrosunun 50. Yılı –Darülbedayi Devrinin Eski Günlerinde; Ak Kitabevi, İstanbul.
- OZANSOY, Halit Fahri, (1967), **Edebiyatçılar Geçiyor**, Türkiye Yayınevi, İstanbul.
- OZANSOY, Halit Fahri, (1970), **Edebiyatçılar Çevremde**, Sümerbank Kültür Yay., Ankara.
- ŞÜKÜN, Ziya, (1984), *Farsça Türkçe Lûgat Gencine-i Güftar Ferheng-i Ziya*, 3.C., MEB Yay., İstanbul.